

on the base of researches. Interpretation of rules of law is formed historically; the activities of lawyers of ancient Rome gave impetus to the formulation of the doctrine of interpretation of laws. Any text has its significance and meaning that can be revealed with the appropriate interpretation. The text in its classic legal sense is a part of the conceptual unit, in the center of which there is a sign.

The result of interpretation depends on many objective (peculiarities of language and textual execution of legal norms; the presence of systemic links between the norm that is being interpreted and other rules; the specifics of the particular circumstances to which the rule of law is applied, etc.) and subjective factors (legal consciousness of the person who carries out interpretation, the level of legal knowledge, training, etc.). In the process of interpretation the content of rules of law is perceived through knowledge of the language they are formulated, knowledge about systemic relations of rules of law, knowledge of their origin. Interpretation is not only an objective process, because the object of knowledge doesn't depend on somebody who recognizes the subject, but it is also a subjective process, because a specific subject provides it, and the result is expressed in subjective ways of thinking (concepts, statements). Subjects of law interpretation have different mental abilities, qualification level and individual experience. These features can be the source of errors, single-side and wrong understanding of rules of law.

Key words: *interpretation of rules of law, interpretative act, content of interpretation, legal rule, theory of interpretation, interpretive activities, subject of interpretation.*

Стаття надійшла 2 листопада 2015 р.

УДК 347.94

Л. В. Мелех

СВІТОВИЙ ДОСВІД І ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДОКАЗІВ І ДОКАЗУВАННЯ У ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Зауважено, що вивчення доказового процесу основних правових систем на основі застосування методологічного інструментарію порівняльно-правових досліджень виступає як один із напрямів досліджень. Реалізація потенціалу порівняльно-правового методу в аналізі основних правових систем сприяє формуванню нового рівня накопичення і систематизації його результатів. Підкреслено, що накопичений потенціал, який полягає у найширших можливостях використання теорії та результатів порівняльно-правових досліджень у юридичній практиці, зокрема у сфері правотворчості й правозастосування, невичерпний.

Ключові слова: *доказування, докази, правосуддя, судочинство, принципи судочинства.*

Постановка проблеми. У процесуальному законодавстві низки зарубіжних країн суд наділений повноваженнями із доказування у справі, які, на перший погляд, не входять до моделі судочинства, яка сформована за принципом змагальності. Повноваження суддів у доказуванні в справі і механізм їх реалізації у кожній країні має особливості, тому проаналізуємо положення нормативно-правових актів Франції, Німеччини, США, Англії, Білорусії та деяких інших країн щодо функціонування інституту доказування в межах господарського процесу.

Стандарт доказування – це умовна межа, за якою кількісна характеристика знань, отриманих судом у процесі розгляду справи, переходить у таку якість, що дає підстави суду ухвалити, на його думку, істинне рішення. Європейський суд з прав людини виокремлює два види стандартів доказування: «поза розумними сумнівами» і «розумні сумніви». В Україні на законодавчому рівні не закріплено стандарти доказування або інші критерії, які допомагали би суду визначити ступінь доведеності фактичних обставин справи.

Стан дослідження. Теоретичною базою для написання статті стали праці учених-правознавців у галузі доказового права: В. В. Бабенко, А. Я. Вишинського, А. Г. Коваленко, Б. Т. Матюшина, Л. М. Ніколенко, І. В. Решетнікова, Т. В. Степанова, М. К. Треушнікова, В. С. Чиркіна та ін. Однак у цій сфері є ще чимало дискусійних питань.

Мета статті полягає у тому, щоб відобразити важливість світового досвіду та практики застосування інституту доказів і доказування.

Вклад основних положень. У США та більшості європейських держав установлений рівень необхідної доказової інформації для прийняття судом істинного та обґрунтованого рішення у справі [1, с. 282].

Приміром, німецький законодавець зважає на те, що для формування суддівського переконання немає необхідності в абсолютній математичній точності підтвердження наявних у справі даних, а є важливим лише такий ступінь імовірності, який дозволяє розв'язати суду сумніви у конкретній справі [1, с. 283].

Американський вчений Хазард підкреслює таку особливість діяльності суду в процесі країн європейського права: «Суддя в системі європейського права навіть більше, ніж адвокат у системі загального права є відповідальним за розвиток процедури доказування, чітке формування фактів, необхідних для обґрунтування правових положень, на яких ґрунтується рішення. У європейському судочинстві існують розбіжності у розумінні методів і ступеня участі в цьому процесі» [2, с. 38].

У Німеччині суд зобов'язаний сприяти сторонам у забезпеченні надання всіх доказів для підтвердження матеріально-правових і проце-

суальних фактів, які стосуються справи, особливо шляхом вимоги, щоб незадовільні пояснення або показання свідків були доповнені або виправлені, суд має право за своєю ініціативою вимагати від сторони надання додаткових доказів. У Бельгії суд має право за своєю ініціативою вживати заходів для встановлення фактів (допит свідка, вимагати особистої присутності сторін для дачі показань, пояснень тощо). В Італії суддя має право встановлювати часові межі для надання нових письмових доказів або списку (переліку) доказів, які не були включені до позовної заяви. Суддя має право задавати питання сторонам, призначати експертів, витребувати будь-яку інформацію для перевірки. А у Франції суд має право зобов'язати сторони або третіх осіб надати конкретні документи, і якщо вони не виконають цей припис суду, до них можуть застосуватись заходи відповідальності [3, с. 186].

Доказова теорія США, Угорщини, Болгарії ґрунтується на зацікавленості сторін у вирішенні справи. Керуючись власною зацікавленістю, сторони самостійно здійснюють процес подання, збирання та дослідження доказів.

Відповідно до § 164 ч. 1 ЦПК Угорщини, на кожному зі сторін покладений обов'язок доказати ті обставини, на яких вона обґрунтовує свої вимоги або заперечення. Обставини, необхідні для вирішення спору, повинна, як правило, доказувати та сторона, яка заінтересована в тому, щоб суд визнав істинними факти, які протилежна сторона не оспорує [4].

В Україні ініціатива сторін обмежена з боку держави, а саме: вилучення доказів, допит свідків та інші процесуальні дії здійснюються опосередковано. Відповідно до ст.ст. 152–153 ЦПК Болгарії, кожна сторона може вимагати від другої сторони або від особи, яка не є учасником процесу, подання наявного у нього документа. Остання особа зобов'язана подати документ у суд. Процес отримання доказів в Україні ускладнений, адже у особи, котра володіє необхідним доказом, немає обов'язку видавати його на вимогу сторони судового процесу. Натомість, у ст. 137 ЦПК України передбачений порядок витребування доказів. Для витребування доказів сторона або інша особа, яка бере участь у справі, може подати клопотання до суду про витребування доказів до або під час попереднього судового засідання, а якщо попереднє судове засідання у справі не проводиться, – до початку розгляду справи по суті із долученням відомостей про неможливість отримання таких доказів особою стороною або іншою особою, яка бере участь у справі. Тільки за дотримання перелічених вимог у особи, котра володіє доказом у справі, виникає обов'язок надати витребуваний доказ суду.

Комітет Міністрів Ради Європи прийняв декілька рекомендацій з удосконалення способів здійснення правосуддя у цивільних і торгових справах від 14 травня 1981 р. і від 7 лютого 1995 року. Загальні рекомендації охоплюють спрощення судових процедур, підвищення їх доступності, гнучкості, оперативності та гарантованості. Попри це, вимога розумного поєднання змагального начала з активними повноваженнями суду у розгляді справи викладена в цих рекомендаціях. Суд повинен, зокрема під час попереднього засідання, а, якщо можливо, і в процесі всього розгляду виконувати активну роль у забезпеченні швидкого судового розгляду, поважаючи права сторін. Він повинен мати власні повноваження, щоб вимагати від сторін надання таких пояснень, які можуть бути необхідними.

Нині участь у справі господарського суду в доказуванні враховує вимоги принципу змагальності та об'єктивної істини і відповідає українській системі права, а також рекомендаціям Комітету Міністрів Ради Європи.

Однак не весь досвід може бути позитивним. Зокрема досвід Російської Федерації зі спрощення розгляду справи є негативним. Відповідно до Глави 29 АПК РФ, у визначених законом випадках можливе застосування спрощеного розгляду справи. Справи в порядку спрощеного провадження розглядаються суддею одноосібно у строк, що не перевищує двох місяців із дня надходження позовної заяви, заяви до арбітражного суду. У порядку спрощеного провадження розглядаються справи: за позовними заявами про стягнення грошових коштів, якщо ціна позову не перевищує для юридичних осіб триста тисяч рублів (сто шість тисяч гривень), для індивідуальних підприємців – сто тисяч рублів (тридцять п'ять тисяч гривень); про стягнення обов'язкових платежів і санкцій, якщо зазначений в заяві загальний розмір, що підлягає стягненню, не перевищує сто тисяч рублів.

Під час спрощеного розгляду справи суд досліджує викладені в поданих сторонами документах пояснення, заперечення та (або) доводи осіб, які беруть участь у справі, та приймає рішення на підставі доказів, представлених упродовж зазначених строків. Рішення у справі, розглянуте в порядку спрощеного провадження, підлягає негайному виконанню. Ці норми суперечать принципу змагальності сторін, вільному доступу до судочинства, гласності судового процесу. Сторони значно обмежені в процесі доказування, під час спрощеного розгляду справи суд не дає змоги використовувати такі засоби доказування, як допит свідків або показання посадових осіб.

Різні положення містяться також у процесуальному законодавстві зарубіжних країн щодо інституту свідків.

Господарський процесуальний кодекс Республіки Білорусь, на відміну від ГПК України, охоплює текст присяги свідка, котру він має прийняти і підписати. У статті 75 ГПК РБ розкрито поняття, права та обов'язки понятого. Як поняті запрошуються не менше 2 осіб, не зацікавлених у результаті розгляду справи, для засвідчення ходу і результатів процесуальної дії у випадках, передбачених цим Кодексом [5].

В англо-американському праві існує правило «hearsay rule», що означає заборону надання як доказів відомостей про обставини, які свідок не сприйняв безпосередньо, а відомі йому з чужих слів. За передачі відомостей від однієї особи до іншої може бути перекручений їхній первинний зміст. Із цієї заборони є безліч винятків. Наприклад, покази з чужих слів за певних умов припускаються, щоби надати відомості, якими володіла особа, що померла до розгляду справи.

В українському процесуальному законодавстві заборони на використання показань свідків, що надаються з чужих слів, не існує.

У судовому процесі Німеччини вказані не тільки категорії осіб, які можуть відмовитися від давання показів, але і питання, щодо яких вони можуть відмовитися свідчити. Так, відповідно до параграфу 383 ГПК Німеччини, це особи, яким через їхнє службове або професійне становище були довірені факти, збереження в таємниці яких визначається їхньою суттю чи законом. У законодавстві Німеччини також передбачені випадки, коли свідок зобов'язаний дати у суді покази [6, с. 95].

В англійському праві адвокат має право відмовитись від давання свідчень не тільки з питань, які стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків представника у цивільній справі або захисника у кримінальній справі, але і у зв'язку зі зверненням клієнта до адвоката по юридичну допомогу і надання такої допомоги [6, с. 100]. Часто громадяни та юридичні особи потребують юридичних консультацій, представництва в органах влади й управління або інших форм юридичної допомоги. Якість юридичної допомоги залежить від обсягу інформації, наданої клієнтом адвокату. В англійському праві привілей адвоката відмовитись від давання свідчень залежить безпосередньо від волі клієнта, який має право вимагати від адвоката скористатися цим привілеєм або відмовитися від нього незалежно від волі адвоката. Це правило є цілком обґрунтованим, адже привілей адвоката відмовитися від давання показань діє найперше на користь клієнта. Таким чином, якщо клієнт вважає за необхідне, щоб адвокат відмовився від цього привілею і дав свідчення, то адвокат втрачає право посилатися на привілей і зобов'язаний дати показання. «Привілей юридичної професії» в праві Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії поширюється не тільки на адвокатів, але і на юрисконсультів,

а також іноземних адвокатів у зв'язку з надаванням ними консультацій з іноземного права.

Копіювання із законодавства зарубіжних країн повноважень суду в доказуванні у справі не є необхідним, в українському законодавстві це може призвести до зворотного результату. Адже в умовах відсутності реальних механізмів змагальності суд активно використовує надані йому повноваження, що не виключає впливу на процесуальну діяльність сторін із доказування, нав'язуючи сторонам своє бачення і розуміння сутності конкретного господарського спору.

У Господарсько-процесуальному кодексі Республіки Білорусь і Республіки Молдова окрему увагу приділено таким засобам доказування, як звуко- і відеозаписи. Зокрема, ст. 90 ГПК РБ передбачена заборона використання як доказів звуко- та відеозаписів, отриманих прихованим шляхом, за винятком випадків, коли такий запис допускається законодавством [5].

Також у Республіці Молдова значну роль надано письмовим доказам, зокрема ст. 139 ГПК Республіки Молдова детально передбачений окремий порядок дослідження письмових доказів судом. Суд зобов'язаний визначити, чи виданий документ або інший письмовий доказ органом, уповноваженим видавати такі документи, чи підписані вони особою, уповноваженою скріплювати підписом ці документи, чи відповідає документ усім іншим вимогам, установленим для таких документів. За оцінки достовірності копії документа або іншого письмового доказу в Молдові судова інстанція перевіряє, яким технічним способом зроблена копія, чи гарантує спосіб копіювання ідентичність копії й першоджерела, як збережена копія документа. Цікавим вважається те, що якщо одна зі сторін або інший учасник процесу має намір перешкоджати використанню в суді документа або іншого письмового доказу за допомогою його знищення або приведення в непридатність, затвердження зацікавленої особи про зміст цього документа можуть уважатися судовою інстанцією доведеними.

Висновок експерта як засіб доказування також містить багато нюансів.

Колосальний та багатовимірний обсяг інформації щодо об'єктів і методів судово-експертного дослідження постійно збільшується та оновлюється. Закордонні колеги в США для вирішення інформаційної проблеми застосовують єдину експертну електронну базу, котра надає можливість виконувати швидкі обрахунки з мінімальною похибкою, зберігати велику кількість інформації і дозволяє компенсувати відсутність найновітнішої інформації про об'єкт дослідження та суб'єктивне ставлення експертів до поставлених перед ними запитань. Метою

запровадження інформаційної бази для експертів є: 1) підвищення наукової обґрунтованості експертних висновків; 2) скорочення термінів виконання експертиз; 3) озброєння експертів новими методами дослідження. Доцільним є впровадження аналогічної бази і в Україні, адже нині державної організації, котра надавала б експертам і науководослідним інститутам судової експертизи допомогу в отриманні новітньої бази інформації і здійснювала би підвищення кваліфікації експертів, не існує. Для того, щоб експерти мали доступ до найновітнішої інформації, була створена громадська організація «Союз експертів України», яка оперативно та ефективно поширює передовий досвід на території України. Завдяки форумам і семінарам цієї організації експерти мають можливість обговорювати питання, пов'язані з дослідженням об'єктів експертизи, отримувати необхідні дані і методики для проведення досліджень. Проте фінансування такої організації є хитким, і кроком уперед було би запровадження державної підтримки окресленої організації або створення альтернативної, державної.

У Республіці Молдова експерти проходять атестацію, за результатами котрої їм призначаються кваліфікаційні класи: експерт 3, 2, 1 і вищої категорії [7].

Цікавою практикою у Республіці Молдова є позбавлення права представляти докази: «Невнесення необхідної для проведення експертизи суми особою, яка клопотала про її проведення, тягне за собою позбавлення права подання відповідного доказу до суду».

Відповідно до ст. 89 ГПК України, суддя за заявою сторони чи державного виконавця роз'яснює рішення, ухвалу, не змінюючи їх змісту, а також за заявою сторони або за своєю ініціативою виправляє допущені в рішенні, ухвалі описки чи арифметичні помилки, не змінюючи суті рішення.

У випадку, якщо суддею під час прийняття рішення допущені не описки чи арифметичні помилки, а процесуальні помилки або помилки у застосуванні норм права сторони у справі, прокурор, треті особи, особи, які не брали участь у справі, якщо господарський суд вирішив питання про їх права та обов'язки, мають право подати апеляційну скаргу на рішення місцевого господарського суду.

Доцільно перейняти досвід США щодо того, що за допущення суддею помилок у розв'язанні спору, якщо таке рішення має безумовні підстави для скасування, збирається колегіальний орган (певна частина всіх суддів), і його представники виправляють помилку, не направляючи справу у вищу інстанцію. У зв'язку з цим деякі дослідники пропонують президію апеляційного суду (це 9 і більше суддів) уповноважити за поданням голови суду розглядати одержану скаргу

і переглядати рішення. Попри це, сторони не позбавляються права на подальше оскарження [8].

Це нововведення сприятиме розвантаженню апеляційних господарських судів, адже справи, які надходять в апеляційний суд, через незначні помилки суддів першої інстанції можуть розглядатись оперативніше у тому ж суді президією апеляційного суду.

В деяких країнах, наприклад у Королівстві Іспанія, рішення арбітражного (господарського) суду оскарженню не підлягає, окрім випадків, коли сторона не була попереджена про розгляд справи або порушені правила підсудності/підвідомчості [9].

У багатьох країнах Європи господарський процес добре розвинутий, вдосконалюється практика розгляду справ Міжнародним комерційним арбітражем, проте є й країни, у яких немає господарських судів і господарські спори розглядаються в порядку цивільного судочинства або ж господарське судочинство залишається слабо розвиненим.

Яскравим прикладом цього є Арбітражний процесуальний кодекс Туркменістану, який містить тільки 12 статей, з них 1 стаття закріплює увесь процес доказування: «Арбітражне судочинство здійснюється шляхом безпосереднього дослідження судом всіх доказів у справі» [10].

Окрему увагу необхідно приділити мусульманським країнам. Як зазначає Коран і Суна, мусульманське право несумісне з правом невірних [11, с. 21]. Незважаючи на це, у більшість держав мусульманського світу проникли норми права романо-германської та англосаксонської правових сімей. Наприклад, у Пакистані англійське загальне право домінує у законодавстві про підприємницьку і торговельну діяльність, а мусульманське регулює кримінальні та сімейні правовідносини. В Ісламській Республіці Пакистан досі чинні закони, які були прийняті ще за часів «Британської Індії»: Ордонанс про компанії 1984 та положення про компанії 1985 рр. Золотим правилом, яке підтримує рівновагу у Пакистані, є «*herugnansu clause*», що означає: «закони не повинні суперечити ісламу» [1, с. 282].

Для українського законодавства позитивним є досвід спрощення отримання доказів, перевірки наявності помилок у судових рішеннях тією ж інстанцією, яка прийняла рішення, запровадження єдиної державної експертної електронної бази для спрощення роботи експертних установ, підвищення гнучкості та оперативності судової системи. Закон «Про забезпечення права на справедливий суд» є позитивним кроком у цьому напрямі і запроваджує прозорий та публічний порядок призначення суддів на будь-які посади виключно на підставі конкурсу. Конкурсна процедура передбачена і у формуванні Вищої кваліфікаційної комісії суддів і Вищої ради юстиції.

Законом «Про забезпечення права на справедливий суд» розширюються гарантії рівності громадян перед законом і судом, гласності та відкритості судового процесу, обов'язковості рішень суду.

Відкритою стає вся інформація щодо суду, який розглядає справу, стадії її розгляду, місця та часу засідань, забезпечується відкритий доступ до всіх судових рішень. Також законом гарантується право кожного бути присутнім у судовому засіданні, проводити фото- та відеозйомку.

Висновки ВСУ щодо застосування норм права стають обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, а всі суди нижчих інстанцій мають ураховувати їх за вирішення справ.

Зазначені зміни спрямовані на однакове застосування судами норм матеріального та процесуального права та забезпечення передбачуваності судових рішень. У Законі враховано понад 50 рекомендацій Венеціанської комісії, Консультативної ради Європейських суддів та інших міжнародних організацій щодо вдосконалення законодавства України про судоустрій і судочинство, проте велика кількість рекомендацій не взята до уваги через необхідність зміни Конституції України для впровадження вказаних рекомендацій.

Висновки. Незважаючи на багатоманітність підходів до формування інституту доказів і доказування в різних державах, їхній розвиток досяг єдиних принципів змагальності та об'єктивної істини у судовому процесі.

Аналіз законодавства інших держав дозволяє вивчити концепції, принципи та ідеї іншої правової системи. Це шлях до розвитку і вдосконалення власної теорії.

Суди різних країн застосовують у своїй діяльності порівняльне правознавство і норми міжнародного права, оцінюючи процесуальні результати дій іншої держави. Так, виконання судових розпоряджень, збір доказів, виконання рішень іноземних судів складно уявити без ознайомлення з їхньою правовою системою.

Обмін досвідом і співробітництво є надзвичайно важливим у XXI столітті, адже жодна держава, якою би потужною не була, не може існувати ізольовано від світу.

---

1. Ратушна Б. Стандарт доказування як критерій достовірності судового пізнання / Б. Ратушна // Право України. – 2012. – № 6. – С. 282–289.

2. Веденеса Е. Ю. Роль суда в доказывании по делу в российском гражданском арбитражном судопроизводстве / Е. Ю. Веденеса // Арбитражный и гражданский процесс. – 2001. – № 2. – С. 31–38.

3. Бабенко В. В. Актуальні проблеми доказування в господарському процесі / В. В. Бабенко // Вісник господарського судочинства. – 2005. – № 2. – С. 186–193.
4. Цивільний процесуальний кодекс Угорщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwehun.htm>
5. Господарський процесуальний кодекс Республіки Білорусь від 15 грудня 1998 р. № 219. – 218 с.
6. Решетникова И. В. Доказательственное право Англии и США / И. В. Решетникова. – Екатеринбург: УрГЮА, 2014. – 240 с.
7. О судебной экспертизе, научно-технических и судебно-медицинских исследованиях: Закон Республики Молдова от 23 июня 2000 года № 1086-XIV [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.md.spinform.ru/>
8. ВХСУ: судебные палаты работают (Интервью с Первым заместителем Председателя Высшего хозяйственного суда Украины Н. Титовым от 15.04.03 г.) // Юридическая практика. – 2003. – № 15 (277) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pravo.ua/welcome.php>
9. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://spainruslegal.com/kommercheskij-arbitrazh-v-ispanii/>
10. Арбітражний процесуальний кодекс Туркменістану від 19 грудня 2000 року № 52-II [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=2356
11. Чиркін В. С. Елементи загального і особливого в мусульманському праві / В. С. Чиркін // Порівняльне правознавство. – 2013. – № 1–2. – С. 15–23.

Мелех Л. В. Мировой опыт и практика применения института доказательств и доказывания

Отмечено, что изучение доказательного процесса основных правовых систем на основе применения методологического инструментария сравнительно-правовых исследований выступает как одно из направлений исследований. Реализация потенциала сравнительно-правового метода при анализе основных правовых систем позволяет выйти на новый уровень накопления и систематизации его результатов.

Подчеркнуто, что накопленный потенциал заключается в широких возможностях использования теории и результатов сравнительно-правовых исследований в юридической практике, в частности, в сфере правотворчества и правоприменения, является неисчерпаемым.

Ключевые слова: доказывания, доказательства, правосудие, судопроизводство, принципы судопроизводства.

Melekh L. V. International experience and practice of application of the institute of evidence and proof in the economic process

It is noted that the study of the principal legal systems on the basis of methodological tools of comparative and legal research acts as one of the directions of research. Realization of comparative and legal method in the

study of the principal legal systems promotes the formation of a new level of accumulation and systematization of the results.

The accumulated potential, which is the greatest opportunity and the results of the theory of comparative legal studies in legal practice, particularly in the field of law-making and enforcement, is inexhaustible.

The provisions of legal acts in France, Germany, USA, England, Belarus and other countries in the functioning of the institute of proof in the framework of the economic process are analyzed. The theoretical basis for the study was scientists and lawyers work in the field of evidence: V. V. Babenko, A. J. Wyszynski, A. G. Kovalenko, B. T. Matyushina, L. M. Nikolenko, I. V. Reshetnikov, T. V. Stepanova, M. K. Treushnikova, V. S. Chirkin and others.

The analysis of the legislation of other countries allows studying the concepts, principles and ideas of another legal system. It is a way to develop and to improve its own theory.

The courts use comparative law in their activities and norms of international law, in assessing the results of procedural actions of another state. Thus, execution of court orders, collection of evidence, and enforcement of foreign judgments is hard to imagine without a card with their legal system. Exchange of experience and cooperation are extremely important in the XXI century, because any country, however powerful it may be, can not exist in isolation from the rest of the world. Despite the variety of approaches to the formation of the institute of evidence and proof in different states, the process of development reached common principles of competition and achievement of objective truth in the trial.

Key words: *proof, evidence, justice, principles of justice.*

Стаття надійшла 23 жовтня 2015 р.

УДК 347.191.11

В. В. Новіков

ДО ПИТАННЯ ПРО СТВОРЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Досліджено питання, пов'язані з утворенням релігійних організацій та їх державною реєстрацією. Запропоновано внесення окремої статті до Цивільного кодексу, яка й визначала б порядок створення релігійних організацій залежно від їх виду. Зауважено про створення державної релігієзнавчої експертизи, основними завданнями якої є визначення релігійного характеру організації і відповідність меті створення. Акцентовано на колізії правових норм під час реєстрації релігійних організацій, що ускладнює процес реєстрації.

Ключові слова: *релігійна організація, релігійні потреби, нормативно-явочний порядок, державна реєстрація, юридичні особи, мета створення, експертиза.*